

УДК 338

Стройко Т.В.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та економіки
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

Джанієва Є.В.

магістр
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

STATE REGULATION OF THE INVESTMENT MARKET OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

Досліджено основні аспекти державного регулювання інвестиційного ринку України. Проаналізовані економічні показники інвестиційної діяльності України за 2014-2017 рр. Проведено аналіз правової бази інвестиційного ринку України. Окреслено стратегії розвитку для інвестиційного ринку на підставі основного плану дій розробленого організацією UNCTAD.

Ключові слова: прями іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційний процес, інвестиційна політика, капітальні інвестиції.

АННОТАЦИЯ

Исследованы основные аспекты государственного регулирования инвестиционного рынка Украины. Проанализированы экономические показатели инвестиционной деятельности Украины за 2014-2017 гг. Проведен анализ правовой базы инвестиционного рынка Украины. Определены стратегии развития для инвестиционного рынка на основании основного плана действий разработанного организацией UNCTAD.

Ключевые слова: прямые иностранные инвестиции, инвестиционный климат, инвестиционный процесс, инвестиционная политика, капитальные инвестиции.

ANNOTATION

The economic indicators of Ukraine's investment activity for 2014-2017 have been analyzed. The legal base of the Ukrainian investment market has been analyzed. The development strategies for the investment market are outlined based on the main action plan developed by UNCTAD. The main aspects of state regulation of the investment market of Ukraine are investigated.

Keywords: foreign direct investment, investment climate, investment process, investment policy, capital investments.

Постановка проблеми: На сьогоднішній день інвестиції є основою національних економік в усьому світі, тому що мають домінуючий вплив на економічне зростання країн. Виходячи з поняття інвестицій, випливає підґрунтя для їх реалізації та для процесу відносин між суб'єктами цієї діяльності – міжнародний інвестиційний ринок. Міжнародний ринок являє собою одну з підсистем такого глобального поняття, як світове господарство. На цій під системі відбувається формування та перерозподіл фінансових ресурсів між країнами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Останнім часом проблемі дослідження розвитку міжнародних інвестиційних процесів присвячено наукові праці багатьох вітчизняних і закордонних учених, серед яких Б.В. Губський, І. Дравік, В.В. Козюк, Д.Г. Лук'яненко,

Ю.В. Макогон, В.В. Мельник, І.Л. Сазонець, А.С. Філіпенко, М.Г. Чумаченко, У. Шарп та інші. Незважаючи на велику кількість наукових праць і значні досягнення в галузі дослідження інвестиційних ринків залишаються недостатньо висвітленими питання формування ефективних механізмів державного регулювання як на міжнародному, так і на національному рівні.

Метою статті стало дослідження напрямів державного регулювання інвестиційних ринків в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В країнах з більш розвинутими відносинами на ринку, інвестиційний попит і пропозиція збалансовані за допомогою механізму ціноутворення на основі зрівноважених цін на інвестиції та інвестиційні продукти. Система зрівноважених цін формується мікроекономічними пропорціями у процесі збуту та в процесі виробництва, головною з яких є співвідношення «інвестиції – приріст капітального майна». При цьому ринок характеризується швидким розвитком інвестиційної пропозиції та досить стабільним попитом [1].

Взагалі в економіці існує два підходи до втручання держави в інвестиційний процес. У першому підході держава бере на себе найбільшу частину функцій інвестора (забезпечення проектно-кошторисною документацією, концентрацію капіталу, матеріально-технічними ресурсами та ін.). У другому підході дає максимальну свободу діям інвесторів. Держава впливає на інвестиційний процес тільки через макроекономічні регулятори: податкову, кредитну, амортизаційну політику, систему санкцій, субсидій.

Механізм державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні визначається Законами України «Про інвестиційну діяльність» (1991), «Про іноземні інвестиції» (1992), «Про цінні папери і фондову біржу» (1991), Указами Президента України.

В основу державного регулювання інвестиційної діяльності покладені такі принципи:

– послідовна децентралізація інвестиційного процесу;

- збільшення частки власних коштів суб'єктів господарювання у фінансуванні інвестиційних проектів;

- зміна акцентів з централізованого інвестування виробничої сфери на кредитування;

- виділення бюджетних коштів на реалізацію програм структурної перебудови економіки;

- розширення змішаного фінансування інвестиційних проектів;

- виділення інвестиційних ресурсів на конкурсній основі, страхування інвестицій;

- державний контроль за цільовим використанням централізованих інвестицій [2, с. 86].

Державне регулювання інвестиційної діяльності передбачає управління державними інвестиціями, регулювання умов інвестиційної діяльності та контроль за її здійсненням усіма учасниками.

Управління державними інвестиціями здійснюється загальнодержавними та місцевими органами виконавчої влади. Воно полягає у плануванні, організації реалізації інвестиційного процесу, визначенні умов та стимулюванні дій щодо його здійснення.

Основою для прийняття рішення про інвестування загальнодержавних бюджетних коштів є: прогнози соціально-економічного розвитку України та її регіонів; схеми розвитку і розміщення продуктивних сил; цільові науково-технічні і комплексні програми; техніко-економічні обґрунтування доцільності інвестицій.

У проблемі регулювання інвестиційного процесу ключовим є питання про бюджетне фінансування в загальному обсязі інвестицій. Саме державні інвестиції в структурі бюджету значною мірою впливають на його виконання та рівень дефіциту [3].

Скорочення державних інвестицій та збільшення частки вкладень підприємств за рахунок власних фондів призвело до ослаблення державної підтримки не рентабельних та малорентабельних інвестиційних галузей.

Визначення пріоритетів розвитку національної економіки, що пов'язане з структурною перебудовою економіки, стабільністю економіки, підвищенням рівня життя громади – це головна задача в прийманні рішення про бюджетні інвестиції. Як приклад, в Україні Верховна Рада затверджує обсяги державних інвестицій, як частину з системи напрямків соціального і економічного розвитку країни, а Міністерство економіки України в свою чергу, визначає пріоритетні напрямки здійснення інвестицій у розвиток народного господарства, аналізує та обґрунтовує необхідні підрахунки.

Взагалі всі міждержавні, державні та регіональні інвестиційні проекти і програми, які реалізуються за рахунок бюджетних та позабюджетних коштів, підлягають обов'язковій державній експертизі та державного аналізу.

Інвестиційну діяльність врегульовують за допомогою податкових пільг і ставок, диферен-

ційованих за суб'єктами і об'єктами оподаткування, системи податків, бюджетних позик; державних норм і нормативів; державних замовлень (контрактів); антимонопольних заходів; роздержавлення і приватизації; визначення умов користування землею, водою, проведення кредитної та амортизаційної політики; надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій та іншими природними ресурсами; політики ціноутворення; проведення експертизи проектів; інших заходів (рис. 1).

У галузях виробництва очікуване введення потужностей може розшифровуватися відповідно до структури інвестицій, яка очікується: реконструкція, нове будівництво, переоснащення, розширення діючих виробництв, технічне.

Інвестиційна діяльність, поняття досить не стабільне, тому система регулювання повинна бути гнучкою. Система інвестиційної діяльності підлягає коригуванню залежно від рівня інвестиційної активності суб'єктів господарювання, соціально-економічної ситуації в певний період часу. З метою активізації інвестиційного попиту держава може використовувати традиційні методи – зменшувати податки, знижувати процентну ставку за кредит, втручатися в ринок цінних паперів збільшувати грошову масу, збільшувати державні витрати. Реалізація програми структурних перетворень в економіці потребує проведення активної роботи щодо формування та нагромадження інвестиційного потенціалу [4].

У сучасній ринковій економіці інвестиційний ринок є одним із найважливіших сегментів ринку. Він об'єднує виробничі, комерційні, фінансові, інституційні та інформаційні структури, що взаємодіють в інвестиційній сфері.

Важливою умовою успішної ринкової трансформації економіки України є реалізація її інвестиційного потенціалу, який складається з ресурсного, інфраструктурного, фіскального, регуляторного та економічного факторів.

З цією метою необхідно виявити складові інвестиційної привабливості, основні тенденції інвестиційного ринку України та основні пріоритети на майбутнє.

Економіка України має значну ресурсну привабливість. Особливо варто відзначити земельні, лісові та водні ресурси, багаті надра та ґрунти. Більше 60% сільськогосподарських угідь – це високоякісні родючі чорноземи. В більшості регіонів України достатня кількість опадів, сонячної енергії, сприятлива температура, що дозволяє вести господарську діяльність з обмеженими затратами у будь-якій галузі економіки.

Для того щоб розуміти, які є проблеми на інвестиційному ринку тієї чи іншої країни необхідно проводити процес ознайомлення та оцінки інвестиційного ринку. Цей процес потрібно проводити у такій послідовності: інвестиційний ринок регіонів окремих підприємств, галузей (підгалузей) та держави, це дасть можливість отримати актуальну та об'єктивну інформацію.

Рис. 1. Основні напрями державного регулювання інвестиційної діяльності

Проводячи аналіз стану правової бази здійснення інвестиційної діяльності, інвестиційного середовища, в цілому та інвестиційного клімату надає підстави побачити джерело негативного впливу в інвестиційній сфері України. До негативних характеристик інвестиційної сфери України можна віднести:

- недосконалість законодавчо-нормативної бази щодо інвестиційної сфери;
- неефективну інвестиційну політику держави, про це свідчить тривалий процес зменшення основного капіталу та відмова деяких суб'єктів господарювання працювати в легальному секторі; несприятливий інвестиційний клімат;
- нестабільність в правовому секторі, корупція, неадекватний податковий тиск на товаровиробника;
- невисока культура супроводження інвестиційного процесу;
- відсутність розвиненої інфраструктури інвестиційного ринку; відсутність програми налагодження ефективного співробітництва зі стратегічним іноземним інвестором [5, с. 70].

Особлива увага в інвестиційній діяльності приділяється фінансуванню. В позитивних умовах інвестиційна система базується на акумуляції заощаджень населення і тимчасово вільних

коштів підприємств через банки, а також розміщення цих коштів з використанням кредитного та фондового ринків.

Україна погіршила позиції в рейтингу глобальної конкурентоспроможності, що чи не найголовнішим чином впливає на інвестиційну привабливість. В «Звіті про глобальну конкурентоспроможність 2016-2017», опублікованому Всесвітнім економічним форумом Україна всього за один рік опустилася з 76-ої серед 144 країн на 85-у сходинку серед 138 країн [6]. У повідомленні вказано, що останніми геополітичними потрясіннями, які мають вплив на глобальну економіку і її зростання, є криза в Україні, конфлікти на Близькому Сході, тероризм і криза мігрантів [6].

Однак не зважаючи на вище зазначені проблеми України намагається поліпшувати свої показники в індексі легкості ведення бізнесу, поліпшуючи регуляторний клімат. Останніми роками Україна швидко просувається в напрямку підвищення свого рейтингу. Так, на початку 2013 р. її місце перемістилося із 152 на 137 позицію, а на початку 2014 р. Україна посіла 112 місце. На початку 2015 р. Україна займає 96 позицію, а на початку 2016 р. вона покращила свій рейтинг вже до 83 позиції, але при цьому продовжує поступатися колишнім

кранам партнерам по СРСР та іншим постсоціалістичним кранам (рис. 2).

Для того щоб почати покращувати інвестиційний клімат України необхідно переорієнтувати вітчизняні комерційні банки з операцій (часто на фінансовому та валютному ринках) на кредитування реального сектору, з використанням національних внутрішніх джерел по максимуму. Про те фінансова нестабільність суб'єктів реального сектору та пов'язані з цим високі ризики кредитних вкладень не зацікавлюють банки у довгострокових інвестиціях.

В закордонній практиці комерційні банки є учасниками інвестиційного процесу, які приймають досить активну участь в цьому процесі та працюють за такими напрямками:

- мобілізація заощаджень населення для інвестування через ринок цінних паперів;
- обслуговування руху коштів (інвестор – клієнт щодо інвестування);
- залучення в інвестиційні проекти власних і залучених коштів.

Так як розвиток – це комплексна процедура, то для його повноцінності необхідно активізувати інтеграції національної економіки до міжнародного інвестиційного ринку.

Міжнародна інвестиційна взаємодія здійснюється у двох напрямках, таких як вивезення капіталів за кордон і залучення іноземного капіталу в країну. Україна може очікувати на великі за обсягом іноземні інвестиції, якщо вона зможе створити сприятливі умови для інвестування, ніж у країнах-конкурентах. Ці вимоги повинні брати до уваги органи державної влади у процесі розробки стратегії для залучення й ефективного використання капіталу нерезидента в розвитку національної економіки.

Для кращого розвитку економіки України необхідно залучати іноземні інвестиції, які обумовлюються необхідністю імпорту капітального обладнання для модернізації і реструктуризації економіки, що в майбутньому сприятиме економічному зростанню та розвитку [8]. Тобто, Україна має розглядати іноземні інвестиції

як засіб для забезпечення необхідних об'ємів фінансових ресурсів із метою здійснення великих інвестиційних проектів, що прискорить зміцнення економіки України.

З метою поліпшення економічної ситуації та створення сприятливого інвестиційного клімату було б доречно вдосконалювати структуру спеціалізованих державних інститутів України, які займаються питаннями розвитку інвестиційного ринку та централізувати базу даних всіх підприємств, яка б надавала точну інформацію про можливості інвестування в Україні разом з пропозиціями конкретних проектів і пошуком потенційних партнерів.

Основними діями України в підкоренні іноземних інвесторів можна виділити:

- зміцнити потенціал для максимізації позитивного впливу інвестицій;
- сприяти зв'язкам між іноземними філіями та місцевими підприємствами;
- сприяти та підтримувати програми сертифікації та відповідності стандартам;
- прискорити інформування відповідних державних установ про періодичні проблеми, з якими стикаються інвестори, які можуть вимагати змін у інвестиційному законодавстві чи процедурах;
- посилити зусилля щодо прозорості, ефективності управлінських процесів бізнесу;
- підтримувати механізми регулярної консультації та ефективного діалогу з приватним сектором та зацікавленою стороною щодо інвестиційної діяльності, протягом всього життєвого циклу інвестицій, з метою запобігання ескаляції інвестиційних спорів;
- заохочувати країни-побратими надавати зовнішню інвестиційну підтримку, наприклад, покривати політичний ризик, страхування інвестицій або послуг з надання послуг;
- заохочувати високі стандарти корпоративного управління та відповідального ведення бізнесу зовнішніми інвесторами;
- встановити регулярні консультації між відповідними органами влади або офіційну співпрацю між ними;

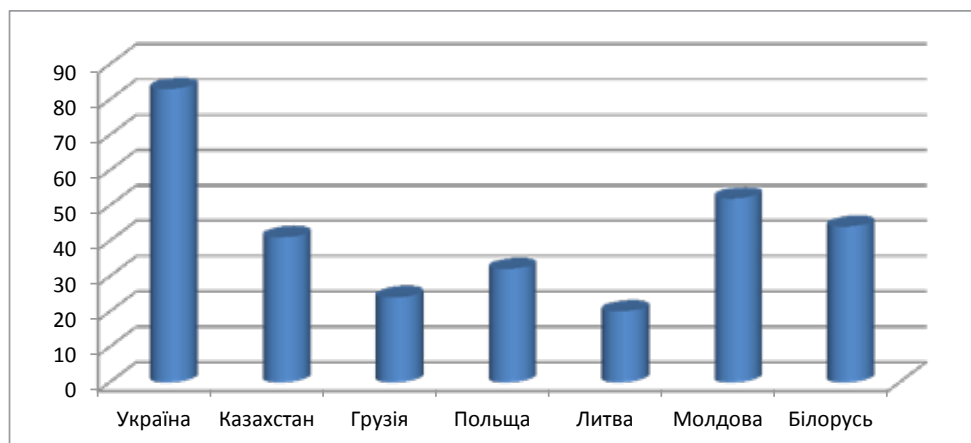

Рис. 2. Позиція України та інших колишніх соціалістичних країн в рейтингу Doing Business, 2016 р. [7]

- систематизувати та інституціоналізувати загальне застосування інвестиційних правил;
- надавати рівноправне відношення законів до роботи та правил щодо інвестицій та уникати дискримінаційного використання бюрократичного розсуду;
- просувати анти корупцію в інвестиційному процесі;
- організувати регуляторний та інституційний обмін досвідом.

Висновки. Отже, головною проблемою України завжди вважалась – недосконала законодавча база, яка є основоположенням для всього іншого, що виникає в процесі інвестування, тому для того щоб почати покращувати інвестиційний стан країни, необхідно притримуватися доступності та прозорості у формуванні інвестиційної політики, правила та процедури, що стосуються інвесторів, з наступними діями, а саме, надавати ясну та актуальну інформацію про інвестиційний режим та прийняти централізований реєстр законодавчих та нормативних актів, зробити це доступним в електронному вигляді.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вовченко О.Л. Інвестиції: економічна сутність та форми // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 6. – С. 18-24.
2. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навч. посіб. – К.: ЦУЛ, 2003. – 376 с.
3. Малютін О.К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні / О.К. Малютін // Фінанси України. – 2008. – № 11. – С. 64-74.
4. Москвін С. Інвестиційний ринок України: передумови та проблеми формування у контексті світової фінансової кризи / С. Москвін // Фінансовий ринок України. – 2009. – № 3. – С. 8-12.
5. Гриньова В.М., Лепейко Т.І., Коюда В.О., Коюда О.П. Інвестування: Навч. посіб. / Гриньова В.М. // Х. : Інжек, 2004. – 368 с.
6. Офіційний сайт WEF [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://widgets.weforum.org/global-competitiveness-report>
7. Сайт «Doing Business» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://doingbusiness.org>.
8. Актуальні проблеми залучення прямих іноземних інвестицій в Україну та шляхи їх подолання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>